

KEDÉLY ÉS HONSZERELEM

Mert mi is a fürdőhely? A fürdőhely promenád és kacér-bolondos kalap, pillangókkal és cseresznyékkal, zepnevilon a platánok alatt, ahol a bosnyák háziezred..., andalgás a csőrös ivópohárral a rózsakertben, biccentés erre, kézcsók amarra, „a főherceg még nem kelt föl, látod, be van húzva a függöny”, az ember kalapot emelhet ismeretlen hölgyeknek, akik vagy bólintanak erre vagy nem, talán majd holnap, de az is lehet, hogy mellé kerülök a table d’ hote-nál, a szoros fűzőben pihegő mamák valamelyik messzi vármegyéből, a kurszalón és a fess fürdő-orvos, valami Csáth, „neszpá?”, „azt mondják ír is, veszélyes ember”, vannak szenvellegve köhécselők, búzavirág-gal a gomblyukban, akik alig várják már az esti szuppécárdást, és van metszett bordó üvegpohár Ferenc József és Vilmos császár arcképével, és van izgalom reggelente, kik érkeztek, nézzük a curlistét, azaz finomabban, a liste des étrangers-t, és újdonság a lawntenisz, német szó, francia, egy-egy angol mordulás, nyári színikör, a fagyaltot olasz ember adja, s reggel nézzük, ahogy a mosóné kamaszfia sietve viszi a frissen mosott ruhát, „az ott csak a mű-vésznő nadrágocskája lehet, az a rózsaszínű sóhaj, Istenem...” És olyan szavak születnek, mint „szívhalászat”. És „hőlégszekrény”.

Mikor szüntek meg a fürdőhelyek? Talán akkor, amikor Ady Endre utolsó fényképe készült, az „utolsó magyar”, ahogy magát látja és láttatja, egy magányos ember egy elhagyott padon, behúzott kalap, hervadó virág, amiként erről egy régi Bereményi Géza-vers tudósít, Cseh Tamás akkordjaival. Akkor szüntek meg a fürdőhelyek, amikor megszűnt az hatalmas és gazdag, és derűs és sokak számára elviselhetetlen állam, az a Monarchia itt Európa közepén, ahol volt Herkulesfürdő és Pöstyén, és Császárfürdő, a bentlakó Bródy Sándorral, aki várja hogy meghozza a szolga a böftöknek valót, amelynek illatára talán majd egy lefátyolozott hölgy is lelibben a lóvasútról, van Franzensbad, Rohics és Gleichenberg Mikszáth Kálmánnal, és van Tátrafüred és Cirkvenica (az egyetlen tengeri fürdő „a Magyar Szent Korona országainak területén”), ott Karlsbad Arany János padjával, és van Ischl, ahonnan ledugaszolt üvegecskékből szállítják el a levegőt, s ahol öfelsege el nem mulasztaná a reggeli sétát immár fél évszázada, s van Borszék a fenyevesekkel. És van Balatonfüred, amely még akkor is reformkorias kedélyt és honszerelmet sugall, amikor már a kiegyezést is lassan elfeledi a magyar, talán mert fel-felbukkan itt az öreg Jókai, hogy az esti léghuzamban parókáját igazgatva meséljen az ifjú Cholnoky Viktornak az érintetlen savanyúvízes-boros pohár mellett. Van minden, mert ezek a boldog békeidők, amikor még a pesti reál gimnáziumi tanár, az egyik legmélyebb magyar irodalomértő, Péterfy Jenő is egy abbáziai gyorsvonaton lövi föbe magát. És van Berzsenyi és Vörösmarty, Jókai és Vajda János, és lesz majd Krúdy Gyula, hogy segítsen emlékezni, még ma is, nekünk is. Igen, tündérrózsák a tavon, s ugyanazok a favázás enyhelyek a csehországi teplicéken, mint a magyar feredőkön vagy az ausztriai badok alléi mentén.

Hatalmas az az irodalom – a reformkori fürdői levelektől addig a Balatonfüredet dicsérő Berzsenyi-ódáig, melyben a költő az epefájdalmát Prométheusz esetével illusztrálja –, hatalmas az a beszély- és vallomási irodalom, amely a hazai fürdők kies tájait és kellemdús kulisszáit őrzi a számunkra minden történelmi romlás ellenére. Nem jelképes-e, hogy a magyar nyelvű világi költészet első nagy alakjához, Balassi Bálinthoz kapcsolódik az első fürdői beszámoló, nem vers ugyan, sajnos, hanem hatósági irat. (A szépszavú költő megveri a bányabíró szolgáját, mert az „dudorászva bejött és közvetlenül mellettem leült... azaz velem egyenrangúvá tette fel magát...”)

Gvadányi József, a nyugalmazott tábornok a költői pályára a Pöstyéni fürödés című csúfolkodó elbeszélésével lépett, Füredről valaha mindenki beszámolt, aki irodalmunkban számított, Csokonai és Kisfaludy Sándor, Eötvös Károly és Ady Endre, arról a hellász helyről, ahol már a XVIII. század végén egy eperjesi táblabíró sem állja meg, hogy versbe ne fogjon („A musicának soha nincs szüneti, / Némely amint szemét álmából fölveti, / Már nyugodt lábait tánchoz egyengeti”). Amely tánchról, a magyar tánchról, a derék angol Paget János (Bem majdani szárnysegéde) is beszámolt: „Ez a pantomimban leggazdagabb tánc, amit ismerek: kimutatja a szerelmes udvariasságát, a lány tartózkodását, a szerelem örömét s vadságát. Nem mondom éppen elegáns táncnak, de tele van kifejezéssel.” S képzeljük el azt a reformkori pillanatképet, amiről az a férfi számol be, aki majd az Osztrák-Magyar Nemzeti

Bank elnöke lesz: „1843, vagy 1844-ben Balatonfüreden a kútnál találkoztam Széchenyivel, ahol, miután ivott, a poharat a hajdúnak visszaadtam, én azt elkaptam a hajdú kezéből és kiittam.” Bárhova nézzünk: itt Vörösmarty andalog, és szerelmes történetet sző a fürdőről, melynek környéke mint egy „derült arc”, melynek „felhőtlen homlokát borág koszorúzza”, amott Marienbadból a mindig békételen Vajda János üzen haza zsörtölődve (a magyar- és csehországi fürdőélet között „nem kisebb a különbség, mint például a táncvigalom és remeteség, a gubacs vagy az ananász között...”).

Aztán jön Krúdy Gyula, hogy lélekben fölkeresse a magyar fürdőket, visszaálmódja magát az Anna-bálok szépei közé. Csupa feltételes mód, csupa álm és szomorú vágyakozás: „Egy alkonyattal megérkezne a delizsánc, és múlt századbeli, fehér nadrágos gavallérok, batus vándorszínészek, utazgató költők ereszkednének le a kocsi-ból a fürdőház előtt, vikleres asszonyságok, fejkötőben vagy kis kalapokban, férhez menendő hajadonok és kerek szemű gyermekek érkeznének meg a múltból, akik itt nyaranta boldogan és vidáman tanyáztak, fürödtek és regényeket szöttek.”

A fürdőhely tehát mégis megmaradt, megmaradt, mert megíródtak a regények, amelyeket bármikor föllapozhatnak ama „kerek szemű gyermekek” fiai, unokái, dédunokái.

